

היה מלמד על הדבור שהוא יפה ואחד על השתיקה שהיא יפה, אמר אחד למלך מרי אין טוב מן הדבור בעולם אמר לו היאן אמר ליה אלולי הדבור לא היו המלכים מתקלמים והמחים נגמלים חסד והכלות מתקלמות ומשא ומתן בעולם והספנות פורשות כים אמר ליה אנדרינוס יפה דברת, אמר ליה לאורו אחד שהיה למד על השתיקה שהיא יפה היאך אהה למד על השתיקה בא לדבר עמד חבדו וסטרנו על פיו אמר לו המלך למה סטרנו אורו אמר ליה מרי משלי על שלי למדתי מדבור על דבורו זה בא ללמד משלי על שלו ילמד משלו על שלו ולפיכך סטרתי אורו, אמר שלמה לא אמרתי שחאלם פין ותהא שותק ויושב אלא שתרן שמתין מלדברו בחבך וכן הוא אומר נצור לשונך פדע (תהלים לז, י"ג) ע"כ.

ונראה כי בעל המדרש הזה בא לומר כי בודאי השתיקה כאשר אין צריך לדבר, השתיקה יפה פן ידבר שפת יתר בדבר מה שאינו ראוי לדבר, אלא כאשר הדבור להוציא מה אל הפעל על ידי הדבור או הדבור הוא יפה, ולכן כאשר המליץ השני בא ללמד על השתיקה שהיא יפה אפילו כשהוא להוציא דבר מה אל הפעל על ידי הדבור עם כל זה השתיקה הוא יפה, ותהא בא להוציא דבר זה אל הפעל על ידי ראיות בדבור שלו לכן סטרנו על פיו, מאחד שאתה אומר השתיקה היא יפה ואם כן לא יהיה האדם מוציא דבר לפעל על ידי הדבור ואם כן איך אהה רצה להביא ראיה בדבור שהשתיקה יפה.

כלל הדבר הדבור הצריך לאדם שמוציא האדם לפעל דבור כמו זה ראוי לאדם, ולכן לדעת המדרש הזה אין הדבור ראוי רק כשהדבור הוא לצורך ומוציא בדבור ההוא דבר מה לפעל כאשר הדבור יוצא לפעל, אבל וולח זה אין ראוי הדבור כלל, אבל מדברי המדרש שאמר תשרן שפתך מלדבר בחבכך, ומשמע דבור כמו זה דוקא אבל

הרב יוסף קארו
אבן עזר
הרב יוסף קארו

מציאות במחשבה כמו שבארנו למעלה, אבל סכלות אינו נמצא במחשבה, כי אין לסכלות מציאות כי אם כאשר מוציא הסכלות את נראה הסכלות כי הסכלות היא גשמי לבך אינה במחשבה.

לכך אמר גם אייל מחריש חכם יחשב, כאשר סכלותו לא נחשב כאשר הוא במחשבו, ואם יש לו דעת מה נקרא חכם בשביל זה, מה שאין כך כאשר מרבה דברים שאו נמצא הסכלות מצד הדברים. ואמר ואנאם שפתיו נבון כמו שאמר יקר רוח איש חבונה (משלי י"ז, טז) ורצה לומר כאשר הדבור עליו קשה מצד טבעו מורה שהוא נבון לגמרי כאשר אדם שפתיו ואינו רצה לשמוע כמו שהחבאי.

נתיב השתיקה

פרק א

בספר משלי (יז, כ) חושך אמריו יודע דעת ויקר רוח איש חבונה.

שלמה רצה לומר כי מי שהוא מונע הדבור שלו מורה שהוא יודע דעת ולכן מונע הדבור, ודבר זה פרשנו בפרקים אצל כל המורה דברים מביא חטא (אבות פ"א מ"ח). כי כאשר מרבה דברים העיקר אצלו נפש המרבה אשר נפש המרבה יש לו חבור וצירוף אל החומר ואינו נבדל לגמרי, ולכן מרבה דברים יותר מדאי כי אין שכל שלו נבדל מן החומר, אבל כאשר מונע הדבור שאו מורה כי השכל שלו אינו מוטבע בחומר רק נבדל ממנו, ולפיכך אינו מדבר הרבה כי השכל הנבדל אצלו עיקר.

וכן מי שהוא יקר רוח, כלומר שקשה עליו הדבור ביותר וזה יותר מן חושך אמריו הוא איש חבונות לגמרי, כי כאשר קשה עליו להוציא הדבור הוא בעל נבון, שהנבון הוא יותר מן בעל דעת, כי הנבון הוא שמוציא דבר מחוך דבר, ומפני ששכלו הוא שכל נבדל לגמרי מן הגשמי קשה עליו הדבור שהדבור הוא צירוף אל הגשמי כאשר הוא על ידי כלי גשמי הוא הלשון, ומי שהוא יקר רוח שכל שלו נבדל לגמרי.

ובמקום אחר אמר שלמה גם אויל מוצי'ש חכם יחשב אומם שפתיו נבון (משלי יז, טח), רצה לומר כאשר הסכל שותק חכם יחשב, כי אי אפשר שלא יהיה בו דעת מה ובשביל אותה דעה נחשב חכם, והרי אינו מדבר סכלות שיהיה מבטל שלא יהיה נקרא חכם, אבל כאשר מרבה שאו בודאי מדבר סכלות בשביל כך נקרא סכל, אבל מי שהוא מחשב בסכלות אינו נקרא סכל, כי אין הסכלות כמו החכמה כי החכמה נקראת

ובירושלמי בפסחים (פ"ט ד"ט) תנא ר' חייא יפה שתיקה לחכמים קל וחומר לטפשים גם אייל מחריש חכם יחשב אין צריך לומר חכם מחריש, ע"כ.

וזה כמו שאמרנו כי הדבור הוא על ידי השכל הדברי שהוא נוטה אל גשמי ואינו נבדל, כאשר פועל בו אין פועל בשכל אשר הוא נבדל, ולפיכך יפה שתיקה לחכמים ומכל שכן לטפשים שהרי כתוב גם אויל מחריש חכם יחשב, וכמו שאמרנו כי כאשר ישותק ואינו מרבה הרי הסכלות אינו נמצא ואי אפשר שלא יהיה בו דעת מה ובשביל אותו דעת נקרא חכם.

ובמדרש (ילקוט משלי תתקמ"ז) ברוב דברים לא יחל פדע (משלי י"ט, ז) מרים, וחרב מרים ואהרן כפשתו (מכארי"ב א), וחשוך שפתיו בשביל שחושך שפתיו מלדבר בחבכו משכיל, אמר ר' שמעון בן גמליאל כי ימי גדלתי ביני החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה (אבות א, יז), אמרו רבותינו ז"ל